

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки
Кафедра педагогіки та методик навчання

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**Українські народні традиції та обрядовість у системі національного
виховання сучасної початкової школи**

Виконала студентка групи ПОм-2
спеціальності 013 Початкова освіта
Рябева О. О.

Керівник: к.п.н., професор,
Борисов В.В.
Рецензент: д.п.н., професор,
Курач М.С.
Нормоконтроль ____ В.В. Борисов

Запоріжжя

2024 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 52 с., 2 табл., 2 рис., 73 джерела, 6 додатків.

Об'єкт дослідження: національне виховання учнів початкової школи.

Мета роботи: теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка методичної системи національного виховання учнів початкової школи на зразках українських традицій та обрядовості.

Методи дослідження:

теоретичні: аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження для визначення сутності базових понять і обґрунтування теоретико-методологічних засад та методичної системи національного виховання учнів початкової школи на зразках українських традицій та обрядовості;

емпіричні: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний етапи), спостереження, бесіда для визначення ефективності форм і методів національного виховання учнів початкової школи в процесі вивчення українських народних традицій та обрядовості;

статистичні: кількісний і якісний аналіз експериментальних даних з метою отримання достовірних результатів про ефективність форм і методів національного виховання учнів початкової школи в процесі вивчення українських народних традицій та обрядовості.

Важливим завданням освітнього закладу на сучасному етапі розвитку суспільства є національне виховання учнів початкової школи. Це зумовлюється необхідністю формування у кожної особистості патріотичної свідомості, почуття вірності рідній Батьківщині, відчуття належності до українського народу, позитивної національно-культурної ідентичності, бажання вивчати історію та культурну спадщину свого народу. Ефективним є виховання учнів на культурно-історичному досвіді рідного етносу, його

звичаях, обрядах і традиціях, оскільки саме вони є невичерпним джерелом народної мудрості та духовності, які накопичувались протягом століть.

Результативність національного виховання молодших школярів у значній мірі залежить від форм та методів роботи, які застосовуються під час реалізації цього процесу. Тому доцільним є розгляд найбільш дієвих методів і форм та розробка на їх основі методичної системи національного виховання учнів початкової школи на зразках українських традицій та обрядовості.

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ, УЧНІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ,
ТРАДИЦІЯ, ОБРЯД, ЗВИЧАЙ, ОБРЯДОВІСТЬ, МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД,
МЕТОДИЧНА СИСТЕМА, ФОРМИ І МЕТОДИ НАЦІОНАЛЬНОГО
ВИХОВАННЯ.

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку українського суспільства та в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну на перший план виступає національне виховання учнів початкової школи. Це зумовлено необхідністю формування у кожної особистості патріотичної свідомості, почуття вірності рідній Батьківщині, відчуття належності до українського народу, позитивної національно-культурної ідентичності, бажання вивчати історію та культурну спадщину свого народу. Важливим завданням, яке постає перед сучасними освітніми закладами, є виховання учнів на культурно-історичному досвіді рідного народу, його звичаях, обрядах і традиціях, оскільки саме вони є невичерпним джерелом народної мудрості та духовності, які накопичувались протягом століть.

Актуальність проблеми національного виховання учнів початкової школи на зразках українських традицій та обрядовості підтверджується такими нормативно-правовими документами як: Закон України «Про освіту» [54], Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [55], Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» [56], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки» [53], Наказ Міністерства освіти і науки України «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти» [52], Державний стандарт початкової освіти [20].

Визначена проблема висвітлювалась у науково-педагогічних працях багатьох дослідників. Питання національного виховання учнів сучасної початкової школи розглядали такі науковці: Н. Безлюдна, І. Бех, В. Борисов, Т. Гільберг, Т. Гриців, Р. Даниляк, А. Дубяга, К. Журба, Л. Канішевська, В. Кремень, В. Кульчицький, Р. Малиношевський, Л. Мафтин, М. Муляр, Н. Павич, С. Романюк, С. Тарнавська, В. Харагірло, З. Хитра та ін.

Українські народні традиції та обрядовість досліджували такі вчені: І. Батрун, Н. Бреславець, Л. Вознюк, В. Демків, Т. Коваль, І. Коновальчук, А. Корнієнко, З. Лановик, М. Лановик, Т. Лященко, С. Маммабутаєва, В. Мосіяшенко, О. Пилипчук, І. Поліщук, Л. Хомич, Л. Царик, А. Шевченко та інші.

Виходячи з того, що визначена проблема є недостатньо дослідженою, не всі її суттєві аспекти розкриті, **тему** магістерської роботи було сформульовано таким чином: «Українські народні традиції та обрядовість у системі національного виховання сучасної початкової школи».

Об'єкт дослідження: національне виховання учнів початкової школи.

Предмет дослідження: процес національного виховання учнів початкової школи на зразках українських традицій та обрядовості.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка методичної системи національного виховання учнів початкової школи на зразках українських традицій та обрядовості.

Завдання:

1. Проаналізувати теоретичні засади національного виховання сучасної початкової школи.

2. Розкрити методичну систему національного виховання учнів початкової школи на зразках українських народних традицій та обрядовості.

3. Визначити емпіричні показники ефективності національного виховання учнів початкової школи.

4. Експериментально перевірити ефективність форм і методів національного виховання учнів початкової школи в процесі вивчення українських народних традицій та обрядовості.

Методи дослідження:

– теоретичні: аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження для визначення сутності базових понять і обґрунтування теоретико-методологічних засад та

методичної системи національного виховання учнів початкової школи на зразках українських традицій та обрядовості;

– емпіричні: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний етапи), спостереження, бесіда для визначення ефективності форм і методів національного виховання учнів початкової школи в процесі вивчення українських народних традицій та обрядовості;

– статистичні: кількісний і якісний аналіз експериментальних даних з метою отримання достовірних результатів про ефективність форм і методів національного виховання учнів початкової школи в процесі вивчення українських народних традицій та обрядовості.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та результати дослідження було обговорено на двох міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах воєнного стану та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи» (м. Запоріжжя, 26–27 жовтня 2023 року) та V Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу» (м. Запоріжжя, 18–19 квітня 2024 року).

Структура наукової роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 112 сторінок, з них основний текст – 52 сторінки. Список використаних джерел включає 73 найменування. Робота містить 2 таблиці та 2 рисунки.

ВИСНОВКИ

Отримані результати дослідження українських народних традицій та обрядовості у системі національного виховання сучасної початкової школи дають змогу сформулювати такі висновки.

1. Проаналізовано теоретичні засади національного виховання сучасної початкової школи. В рамках теоретичного аналізу розглянуто проблему національного виховання учнів сучасної початкової школи в контексті пріоритетів державної освітньої політики та охарактеризовано українські народні традиції і обрядовість як базові концепти в сучасній теорії національного виховання молодших школярів.

Було здійснено аналіз основоположних понять науково-педагогічного дослідження, а саме «національне виховання», «патріотичне виховання» та «національно-патріотичне виховання». На основі чинної нормативно-правової бази національно-патріотичного виховання та з урахуванням європейських і світових тенденцій полікультурності та толерантності в освітньому просторі, було наголошено на тому, що в сучасних умовах вчителям початкової школи доцільно спрямувати увагу на практичне вирішення таких актуальних проблем: урахування регіональних особливостей національно-патріотичного виховання, подолання подвійних мовних та історичних стандартів, що утруднюють національно-патріотичне виховання, оновлення форм і методів національно-патріотичного виховання.

В межах аналізу змісту українських народних традицій та обрядовості, розкрито сутність базових термінів, таких як «народна педагогіка», «етнопедагогіка», «традиція», «звичай», «обряд», «календарно-обрядова творчість», «родинно-обрядова творчість», «народний календар». Визначено, що виховання учнів початкових класів на національно-культурних традиціях та обрядах українського народу забезпечує їх залучення до високих матеріальних і духовних здобутків рідного етносу, засвоєння і примноження кращих психічних якостей своєї нації, звичаїв, естетичних цінностей,

моральних норм та інших складників культурної спадщини, специфіки інтелектуальної та емоційної сфери українського народу, що зберігаються нацією, розвиваються й передаються протягом століть.

2. Розкрито методичну систему національного виховання учнів початкової школи на зразках українських народних традицій та обрядовості, а саме: проаналізовано сучасні методичні підходи до використання українських народних традицій і обрядів у процесі національного виховання молодших школярів та охарактеризовано форми і методи національного виховання здобувачів освіти молодших класів на зразках українських народних традицій та обрядів.

В контексті дослідження було охарактеризовано сучасні методичні підходи до використання українських народних традицій та обрядовості в процесі національного виховання учнів початкової школи, такі як: системний, діяльнісний, особистісно орієнтований, компетентнісний, культурологічний та аксіологічний. Як показав аналіз науково-педагогічної літератури, для досягнення позитивного результату у національному вихованні молодших школярів, необхідно комплексно застосовувати визначені підходи, оскільки вони є взаємозалежними та тісно пов'язаними один з одним.

У якості форм та методів національного виховання учнів початкової школи на зразках українських народних традицій і обрядовості було розглянуто наступні: диспути, бесіди, розповіді, семінари, лекції, різні форми роботи з літературою, розгляд ілюстративних матеріалів, літературні читання, вечори пам'яті, літературно-музичні композиції, тематичні вогники, кінолекторії, спостереження, конкурси, розваги, виставки, свята, екскурсії, тематичні уроки, уроки мужності, майстер-класи, творчі зустрічі з майстрами, вебквести, проектна технологія, технологія соціально-культурної анімації, дебатна технологія, технологія театральної педагогіки, метод відкритої трибуни, ігри (дидактичні, сюжетно-рольові, ситуаційно-рольові тощо), соціально-психологічні тренінги, демократичні діалоги (релігій,

культур), інтелектуальні аукціони, методики колективних творчих справ з використанням ритуалів, символіки, застосування засобів масової комунікації (арт-технології), виховні заняття, читання та інсценування творів художньої літератури, зустрічі з батьками, спільні виховні заходи з родинами (День сім'ї, свято бабусь тощо) та ін. Аналіз різних поглядів науковців показав, що чітке розмежування форм і методів національного виховання у науково-педагогічній літературі відсутнє, вони взаємодоповнюють один одного, застосовуються у комплексі, що допомагає педагогам у досягненні поставлених цілей.

3. Визначено емпіричні показники ефективності національного виховання учнів початкової школи. За результатами початкової діагностики в експериментальному і контрольному класах було отримано такі дані: в експериментальному класі 12,9 % учнів початкової школи мають високий рівень національної вихованості, 51,6 % школярів – середній рівень, 34,4 % опитаних – низький. В контрольному класі відсоткове співвідношення розподілилось наступним чином: у 15 % учнів констатовано високий рівень національної вихованості, у 55 % респондентів – середній рівень, у 30 % школярів – низький рівень.

4. Експериментально перевірено ефективність форм і методів національного виховання учнів початкової школи в процесі вивчення українських народних традицій та обрядовості. В межах формувального етапу експерименту учнів експериментального класу було залучено до участі у таких заходах: навчальний проєкт «Українські рукотвори», веб-квест «Зимові пошуканки від св. Миколая до Меланки» та театралізований виховний захід народознавчої спрямованості «Нащадки славних козаків». Під час реалізації визначених заходів використовувались різні форми та види роботи на зразках українських народних традицій і обрядовості, а саме: бесіди, ігри (інтерактивні, дидактичні, мовленнєві, логічні, творчі, рухливі тощо), розваги, творчі майстерні, майстер-класи, екскурсії, фотовиставки та багато інших.

За підсумками повторної діагностики було виявлено певні зрушення у рівнях національної вихованості учнів початкової школи експериментального та контрольного класів до та після проведення формувального етапу експерименту. Порівняльний аналіз узагальнених емпіричних показників показав, що в ЕГ та КГ відбулися такі зміни: у ЕГ збільшилась кількість учнів з високим рівнем з 12,9 % до 19,3 % (тобто, на 6,4 %), з середнім рівнем – з 51,6 % до 58,1 % (на 6,5 %), та, відповідно, зменшився відсоток школярів з низьким рівнем з 34,4 % до 21,5 % (на 12,9 %); у КГ дещо збільшився відсоток осіб з високим (з 15 % до 17,5 %, тобто на 2,5 %) та середнім (з 55 % до 57,5 %, також на 2,5 %) рівнями та зменшилась кількість учнів з низьким рівнем з 30 % до 25 % (на 5 %).

Таким чином, з урахуванням отриманих результатів, впроваджену методичну систему національного виховання учнів початкової школи на зразках українських традицій та обрядовості можна вважати ефективною, а мету магістерської роботи досягнутою.

Виконане дослідження не вичерпує усіх його аспектів та не претендує на завершеність. Перспективними напрямками подальших науково-педагогічних розвідок вважаємо такі: продовження теоретичного вивчення визначеного питання, а саме актуальних, новітніх розробок науковців, присвячених національному вихованню молодших школярів в умовах повномасштабної російсько-української війни; розробка структурно-функціональної моделі національного виховання учнів початкової школи на зразках українських традицій та обрядовості; узагальнення теоретичного та практичного досвіду з означеної проблематики у вигляді методичного посібника для педагогів.